

81. rocznica wyzwolenia Auschwitz. Dzień Pamięci o Ofiarach Holokaustu. Wydarzenia w Instytucie Pileckiego, Warszawa i Berlin

27 stycznia przypada 81. rocznica wyzwolenia niemieckiego nazistowskiego obozu koncentracyjnego i zagłady Auschwitz-Birkenau. Miejsce to jest symbolem ludobójstwa i totalitarnego terroru, dlatego właśnie tę datę Organizacja Narodów Zjednoczonych wybrała na Międzynarodowy Dzień Pamięci o Ofiarach Holokaustu.

Instytut Pileckiego przygotował w dniach 24-28 stycznia szereg wydarzeń w Warszawie i Berlinie: pokaz filmu, koncerty, spotkania z udziałem świadków historii i naukowców, a także okolicznościowe publikacje w mediach społecznościowych.

– Obóz Auschwitz-Birkenau został wyzwolony 27 stycznia 1945 r. przez żołnierzy 60. Armii 1. Frontu Ukraińskiego Armii Czerwonej. Należy jednak podkreślić, że to, co oswobodzili żołnierze sowieccy, było już jedynie cieniem dawnego obozu koncentracyjnego i zagłady – mówi dr Agnieszka Witkowska-Krych z Instytutu Pileckiego. – Wiele dni wcześniej, w obliczu zbliżającego się frontu, Niemcy rozpoczęli bowiem jego likwidację i zacieranie śladów zbrodni: wysadzili krematoria i komory gazowe, zniszczyli część dokumentacji oraz ewakuowali większość więźniów. W styczniu 1945 r. w tak zwanych marszach śmierci około 56 tysięcy więźniów zostało zmuszonych do pieszej ewakuacji na zachód – najczęściej do innych obozów na terenie III Rzeszy. Wielu z nich zmarło w drodze z powodu zimna, głodu, chorób i skrajnego wycieńczenia.

Dlatego większość więźniów Auschwitz nie odzyskała wolności w styczniu 1945 r. – wyjaśnia dr Witkowska-Krych – nadal pozostawali oni w systemie niemieckiego terroru i zniewolenia, ginąc w kolejnych obozach lub doczekując wyzwolenia dopiero wiele tygodni czy nawet miesięcy później. W samym Auschwitz Armia Czerwona oswobodziła zaledwie około 7 tysięcy najbardziej wycieńczonych i chorych więźniów, niezdolnych już do marszu. Zostali oni otoczeni opieką przez sowieckich lekarzy wojskowych, Polski Czerwony Krzyż oraz miejscową ludność. Na terenie obozu utworzono prowizoryczny szpital, w którym leczono najciężiej chorych. Wielu z nich jeszcze przez lata, a czasem aż do końca życia, musiało mierzyć się z traumą obozową i ciężkimi problemami zdrowotnymi – podkreśla dr Agnieszka Witkowska-Krych.

Niemiecki obóz koncentracyjny i zagłady Auschwitz-Birkenau jako symbol nazistowskiego terroru znajduje się w sferze zainteresowań wielu badaczy i archiwistów Instytutu Pileckiego od początku istnienia tej instytucji. Także postać Patrona Instytutu, Witolda Pileckiego, jest nierozdzielnie związana z Auschwitz.

Rotmistrz znalazł się tam po tym, gdy 19 września 1940 roku, w porozumieniu ze zwierzchnikami z polskiego podziemia, celowo dał się aresztować, aby zebrać informacje o obozie i zorganizować w nim ruch oporu. Pierwsze wiadomości o funkcjonowaniu obozu zostały przekazane na zewnątrz przez Pileckiego już w październiku 1940 roku za pośrednictwem więźnia Aleksandra Wielopolskiego, który został wtedy zwolniony. Raport trafił do Komendanta Głównego Związku Walki Zbrojnej, generała Stefana Roweckiego. Najbardziej szczegółowe i wstrząsające dane o popełnianych w Auschwitz zbrodniach Pilecki zawarł w raportach napisanych przez siebie po ucieczce z obozu w kwietniu 1943 roku.

Wydarzenia w Instytucie Pileckiego związane z obchodami 27 stycznia

Instytut Pileckiego jak co roku obchodzi tę datę w sposób szczególny. Cykl wydarzeń rozpocznie się w Warszawie już w sobotę 24 stycznia pokazem filmu i spotkaniem ze świadkami historii: byłymi więźniami Auschwitz, i potrwa aż do środy 28 stycznia, kiedy to w berlińskim oddziale Instytutu odbędzie się spotkanie z autorem książki o „dobrym Niemcu z Auschwitz” - Otto Küselu.

Szczegółowy program wydarzeń wygląda następująco:

Instytut Pileckiego w Warszawie, ul. Sienna 82

- **24 stycznia (sobota) godz. 18.00 - spotkanie ze świadkiem historii, więźniarką Auschwitz i Ravensbrück Janiną Iwańską, oraz pokaz filmu dokumentalnego „Auschwitz. Czekając na wyzwolenie”.** Gościem specjalnym będzie Jan Temler, 101-letni bohater książki *Dzieci z Pawiaka* i były więzień KL Auschwitz. Wstęp wolny.

Dokument „Auschwitz. Czekając na wyzwolenie” (2024, 90 minut) włoskiego reżysera Maxa Serio opowiada o ostatnich 257 dniach funkcjonowania obozu i doświadczeniach jego więźniów tuż przed nadejściem wolności. Film jest międzynarodową koprodukcją TVP, zrealizowaną przy współpracy Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau.

Więcej [o wydarzeniu](#)

- **26 stycznia (poniedziałek) – 2 terminy – godz. 18:00 i godz. 20:00 – uroczysty koncert Adama Bałdycha w ramach zrealizowanego z Instytutem Pileckiego projektu „Portrety”.** Wstęp bezpłatny, obowiązują zapisy.

„Portrety” to poruszająca opowieść dźwiękiem, w której jazz spotyka się z historią, a indywidualne losy splatają z doświadczeniem zbiorowym. Album, z którego pochodzą wykonywane utwory, określany jest przez Twórcę „muzycznym manifestem pamięci i pokoju”, został zainspirowany relacjami świadków historii z Archiwum Instytutu Pileckiego. Do swojego projektu Adam Bałdych zaprosił wyjątkowych artystów: pianistę Sebastiana Zawadzkiego, saksofonistę Marka Konarskiego, kontrabasistę Andrzeja Świąsa i perkusistę Dawida Fortunę, a także wokalistów Kari Sál i Piotra Odoszewskiego.

Więcej [o wydarzeniu](#)

Instytut Pileckiego w Berlinie, Pariser Platz 4a

- **27 stycznia (wtorek) godz. 18.00 – Zum Holocaust-Gedenktag: Ein Erinnerungsrundgang mit Musik und Zeugnissen.** Moderacja: Frank Harders-Wuthenow. Artystki: Eszter Parragi, Ania Vegry, Katarzyna Wasiak

Muzyczna instalacja pamięci w przestrzeni wystawy Instytutu Pileckiego w Berlinie - miejsce słuchania i pamięci. Wykonywane na żywo fragmenty utworów kompozytorów zamordowanych w czasie Zagłady a także świadectwa i poezja, przywracają obecność konkretnym osobom i przypominają o trzech milionach zamordowanych polskich Żydów, stanowiących około połowy wszystkich żydowskich ofiar Zagłady. Zarazem stają się śladem istnienia, aktem oporu wobec zapomnienia oraz formą cichego upamiętnienia.

Więcej [o wydarzeniu](#)

- **28 stycznia (środa) godz. 18.30 - Rozmowa z niemieckim publicystą i historykiem Sebastianem Christem o jego książce poświęconej Otto Küselowi, „dobremu Niemcowi z**

Auschwitz” który jako więzień funkcyjny ratował życie setkom polskich więźniów, chroniąc ich przed „wyniszczeniem przez pracę”. W Auschwitz Küsel utrzymywał kontakty z Witoldem Pileckim i współpracował z obozową konspiracją. Po wojnie zaproponowano mu honorowe obywatelstwo polskie. W pierwszym procesie załogi Auschwitz występował jako świadek.

Więcej [o wydarzeniu](#)

Media społecznościowe Instytutu Pileckiego

W mediach społecznościowych Instytutu opublikowanych zostanie szereg rocznicowych materiałów.

Pośród nich na szczególną uwagę zasługuje planowana na wtorek 27 stycznia **premierowa prezentacja powstałego w Auschwitz wiersza *List do Mamy* Krystyny Żywulskiej (wł. Soni Landau), recytowanego przez Irenę Wiśniewską**, która w Auschwitz, jako nastoletnia dziewczyna, była koleżanką z bloku obozowego Autorki. Więźniarki nie miały możliwości zapisania tekstu więc uczyły się go na pamięć. Pani Irena po wielu latach perfekcyjnie pamięta wiersz i w poruszający sposób go deklamuje. **Materiał nie był nigdy wcześniej publikowany.**

Materiały historyczne: źródła i opracowania

Instytut Pileckiego udostępnia w Internecie oraz stacjonarnie w Bibliotece w swojej siedzibie przy ul. Siennej 82 różnorodne opracowania i materiały źródłowe związane z historią Auschwitz. Wiele z nich zostało zdigitalizowanych, przetłumaczonych lub zarejestrowanych w ramach prac Instytutu.

Do szczególnie ciekawych, szeroko dostępnych i popularnych należą materiały archiwalne udostępniane w portalu „Zapisy Terroru” oraz notacje wideo na instytutowym kanale „Świadkowie Epoki”.

„**Świadkowie Epoki**” – wielkie archiwum historii mówionej Instytutu Pileckiego w serwisie YouTube. Gromadzi relacje i świadectwa osób, które doświadczyły niszczącej siły totalitaryzmów niemieckiego i sowieckiego, a także powojennego systemu komunistycznego.

Zobacz [relacje i filmy związane z tematyką Auschwitz na kanale „Świadkowie Epoki”](#)

„**Zapisy Terroru**” – portal archiwalny Instytutu Pileckiego - to jeden z największych zbiorów świadectw ludności cywilnej okupowanej Europy. Publikujemy tu relacje świadków – obywateli polskich, którzy podczas II wojny światowej doświadczyli cierpienia ze strony dwóch totalitaryzmów: niemieckiego i sowieckiego. W świadectwach kryją się osobiste przeżycia tysięcy ofiar zbrodni totalitarnych, ich rodzin i bliskich.

Zobacz [dokumenty związane z tematyką Auschwitz na portalu „Zapisy Terroru”](#)

Wybrane teksty poświęcone tematyce Auschwitz z zasobów Instytutu Pileckiego

Podstawowe informacje o obozie KL Auschwitz i wybrane wypowiedzi naukowców Instytutu Pileckiego dla mediów z poprzednich lat

Największą liczbę ofiar Auschwitz stanowili Żydzi (ok. 1 mln), następnie Polacy (70-75 tys.). Inni więźniowie obozu Auschwitz to: Romowie (21 tys.), przetrzymywani w specjalnie wydzielonym „Zigeunerlager”, radzieccy jeńcy wojenni (15 tys.), wysyłani do Auschwitz głównie na egzekucje lub do ciężkiej pracy, a także więźniowie innych narodowości, m.in. Czesi, Francuzi, Węgrzy, Grecy, Włosi, Norwegowie, a także Niemcy (na przykład więźniowie polityczni, świadkowie Jehowy, zwani badaczami Pisma Świętego oraz homoseksualiści). [...]

Zobacz [całość tekstu](#)

Prof. dr hab. Tadeusz Panecki. Kulisy wyzwolenia KL Auschwitz-Birkenau 27 stycznia 1945 r.

Niemcy zaczęli się przygotowywać do likwidacji obozu i zacierania dowodów ludobójstwa zaraz po rozpoczęciu styczniowej ofensywy Armii Czerwonej. Rozkaz ostatecznej ewakuacji więźniów wydał wyższy dowódca SS i policji we Wrocławiu SS-Obergruppenführer Ernst Schmauser w połowie stycznia. 17 stycznia odbył się w obozie ostatni apel generalny 67 012 więźniarek i więźniów, po czym wyprowadzono ponad 58 tysięcy osób i w kolumnach pieszo pognano w kierunku Wodzisławia Śląskiego i Gliwic. [...]

Zobacz [całość tekstu](#)

Koniec Auschwitz. Rozmowa z prof. Witoldem Stankowskim

[...] Jeśli chodzi o Niemców, esesmani wycofali się z Auschwitz i po wyzwoleniu dalej wykonywali swoje zadania, dlatego utraty obozu nie traktowali jak porażki. Holokaust zasadniczo dokonał się już wcześniej, a mordowanie i eksploatacja ewakuowanych więźniów trwała dalej, tylko w innych obozach. Armia Czerwona parła na zachód i narzucała władzę sowiecką, ale strategicznie Oświęcim i obozy nie były miejscami oznaczonymi jako Festung, czyli twierdza, które stanowiłyby znaczące zdobycze wojenne (jak na przykład Wrocław czy Gdańsk). Jednak dla więźniów, tych 7 tys. osób, wyzwolenie oznaczało wolność.

Zobacz [cały wywiad](#)

Naukowcy i archiwiści z Instytutu Pileckiego są do dyspozycji Dziennikarzy zainteresowanych tematem. W zasobach archiwalnych Instytutu znajduje się wiele materiałów źródłowych (także notacji wideo) oraz opracowań dotyczących Auschwitz.

Kontakt dla mediów:

Lukrecja Jaszewska
Rzecznik prasowy Instytutu Pileckiego
l.jaszewska@instytutpileckiego.pl
tel. 538 625 050